

BOER & CROON

RISICOPROFIEL PMR

**Rapportage Taskforce Risicoprofiel
PMR**

1 augustus 2005

MANAGEMENTSAMENVATTING

Opdracht

Het ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft opdracht gegeven om een kwantitatief risicoprofiel op te stellen, voor het Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR) waarin de risico's voor het Rijk en in het bijzonder Verkeer en Waterstaat worden verkend. De verstrekte opdracht luidde:

- het opstellen van een integraal en gekwantificeerd rijksrisicoprofiel;
- het bestuderen van de mogelijkheden voor versnelling van het project;
- het geven van een advies over de sturingsfilosofie van het project en de eventuele effecten daarvan op de uitvoeringsorganisatie.

De opdracht is verstrekt aan Boer & Croon, dat daartoe een projectteam heeft ingericht bestaande uit medewerkers van Verkeer en Waterstaat en ondersteund door risicoanalisten van het bureau Riskineering. De opdracht is uitgevoerd in de maanden april tot en met juni 2005.

Werkwijze

De aanpak voor het opstellen van het kwantitatieve risicoprofiel is voor een belangrijk deel gebaseerd op de risicomethodiek, die ook wordt gebruikt bij de HSL-Zuid. Eerst is op basis van beschikbare stukken, interviews en al gemaakte risico-inventarisaties een inventarisatie gemaakt van de belangrijkste risico's. Vervolgens zijn deze risico's benoemd, opgenomen in het risicodossier en voor zover mogelijk gekwantificeerd. Daarbij is zorggedragen voor uniformiteit in de wijze van kwantificeren van risico's. Op basis van de risico's per onderdeel is een overzicht van het risicoprofiel voor het hele project opgesteld. In bijlage 1 is een rapportage opgenomen van het risicoprofiel, zowel wat betreft de plannings- als wat betreft de financiële risico's. Gezien de fase waarin het project zich bevindt heeft (nog) geen kwantificering van alle risico's plaats kunnen vinden. Voor sommige risico's is eerst nader onderzoek nodig alvorens een uitspraak gedaan kan worden over de omvang. Een integraal kwantitatief risicoprofiel blijkt op basis van het lage aantal gekwantificeerde risico's voor het Rijk op dit moment dan ook weinig representatief.

Het project

Opbouw

Het Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR) bestaat uit een drietal deelprojecten. Het gaat dan om:

- de landaanwinning met de daarbij benodigde natuurcompensatie:
 - aanleg van duinen en zeereep;
 - instellen van een zeereservaat;
- de aanleg van 750 hectare natuur- en recreatiegebied;
- het zogenoemde Bestaand Rotterdams Gebied (BRG), dat een aantal intensiverings- en leefbaarheidprojecten omvat.

Het Rijk is verantwoordelijk voor de natuurcompensatie (en draagt zorg voor de realisatie hiervan) en levert daarnaast een financiële bijdrage aan de drie deelprojecten. Het Rijk financiert aldus niet het gehele project. Dit zegt iets over de rol van het Rijk ten opzichte van deze deelprojecten.

Het ruimtelijke kader voor deze projecten wordt gevormd door de PKB-PMR. De concrete beleidsbeslissingen van de PKB zijn in januari 2005 door de Raad van State vernietigd. Op dit moment wordt gewerkt aan het herstel van de PKB.

Complexiteit van het project

Het project kenmerkt zich door een hoge complexiteit. Dit uit zich in het groot aantal partijen, de Rijksoverheid, met de Ministeries VenW, Financiën, VROM, Economische Zaken en LNV, regionale, provinciale en gemeentelijke overheden en het Havenbedrijf Rotterdam, die bij het project betrokken zijn. Een groot deel van de complexiteit wordt ook veroorzaakt door het parallel schakelen van het herstel van de PKB, die met name beleidsmatige kenmerken in zich heeft, en de voorbereidende werkzaamheden voor de realisatie van de deelprojecten, die veel meer gericht zijn op de uitvoering.

Daarnaast levert een bijdrage aan de complexiteit dat het moment waarop de landaanwinning kan plaatsvinden afhankelijk is gemaakt van het onherroepelijk zijn van de PKB en het tijdig voldoen aan de eisen voor de compenserende maatregelen, met name duinen, zeereep en zeereservaat. In strikt juridische zin is er geen directe koppeling van de aanleg van 750 ha natuur en recreatiegebied en het Bestaand Rotterdams Gebied met de start van de landaanwinning. Gezien de tweeledige doelstelling van het project: economie en leefkwaliteit lijkt het dat er bij de start van de landaanwinning wel voldoende resultaat moet zijn geboekt in de voorbereiding van de 750ha en BRG.

Scope van de risicoanalyse

Deze risicoanalyse heeft zich zowel gericht op de risico's die kunnen leiden tot een uitloop van de planning als tot extra kosten. Hierbij is met name gekeken naar de risico's die samenhangen met de verantwoordelijkheden en activiteiten van het Rijk (en dan in het bijzonder V&W). Concreet betekent dit dat voor de planningrisico's met name aandacht is besteed aan de conditionerende werkzaamheden:

- Herstel PKB-plus;
- Zeereservaat;
- Duinen en zeereep.

Voor de kostenrisico's is tevens naar de risico's gekeken per deelproject die mogelijkterwils voor rekening van het Rijk kunnen komen.

Bij de beschouwing van het risicoprofiel is slechts marginaal aandacht besteed aan de concept uitwerkingsovereenkomsten (UWO's) van het Bestuursakkoord. Daar waar dit wel gebeurd is, is dit aangegeven. De reden hiervoor is dat de

UWO's - name de UWO Landaanwinning - nog in een conceptfase verkeerden. De UWO's zullen door PMR aan een aparte beschouwing worden onderworpen door de landsadvocaat en een externe auditor.

Risicoprofiel PMR

Het risicoprofiel van PMR kent, anders dan bijvoorbeeld het risicoprofiel van HSL-Zuid, een minder scherp omljnd kwantitatief karakter. Dit is gevolg van het feit dat het project zich in de voorbereidingsfase bevindt en nog niet in de uitvoeringsfase. Als gevolg daarvan hebben veel van de op dit moment aanwezige risico's betrekking op het vaak onzekere karakter van de planning. Het onzekere karakter van de planning hangt samen met het feit dat de PKB+ vernietigd is en gerepareerd moet worden en dat go/no go-besluiten nog genomen moeten worden voordat de uitvoering kan beginnen.

Toprisico's planning

Op dit moment wordt aangenomen dat start van de uitvoering van de landaanwinning in mei 2008 plaatsvindt (uitgaande van een onherroepelijke PKB).

Op basis van de gekwantificeerde risico's is naar voren gekomen dat er een kans is van ongeveer 75% dat de conditionerende werkzaamheden (voor de start van de uitvoering van de landaanwinning) onder coördinatie van V&W niet zijn afgerond voor mei 2008. Dit staat los van de (voortgang van de) voorbereidende werkzaamheden te verrichten door HbR (en overige partijen).

Per onderdeel van deze conditionerende werkzaamheden is in onderstaande tabel aangegeven wat de kans is dat de resultaten gereed zijn voor mei 2008:

Deelproject	Kans 'gereed' voor mei 2008
PKB-herstel	35%
Zeereservaat	95%
Duinen en zeereep	85%

PKB hersteltraject

Geconstateerd kan worden dat het kritieke onderdeel in de planning wordt gevormd door het PKB-hersteltraject. De belangrijkste risico's die hieraan ten grondslag liggen zijn:

1. een uiterst krappe tijdsplanning voor de onderzoeken van PKB-herstel (met name onderzoek passende beoordeling) waardoor er weinig ruimte is voor tegenvallers. Als er tegenvallers optreden en de onderzoeken lopen in de tijd uit, komt de parlementaire behandeling van de herstellende PKB in de buurt van de verkiezingen.

2. de uitkomsten van de onderzoeken kunnen leiden tot de conclusie dat er sprake is van significante effecten op de Waddenzee. Op dat moment moeten er mitigerende en compenserende maatregelen worden genomen. De inzet van deze mitigerende en compenserende maatregelen kan tot gevolg hebben dat een overstap moet worden gemaakt naar PKB deel 1. Dit kan een vertraging tot gevolg hebben van minimaal 1 jaar als er op dit moment voor wordt gekozen en maximaal 3 jaar wanneer Raad van State naar aanleiding van beroep constateert dat ten onrechte niet is overgegaan naar PKB deel 1 en daarom de concrete beleidsbeslissingen (CBB's) van de PKB wederom worden vernietigd.

Een ander belangrijk risico in het kader van het herstel van de PKB betreft **luchtkwaliteit**. De luchtkwaliteit in het Rijnmondgebied is een probleem dat niet alleen geldt voor PMR, maar ook voor andere projecten en partijen in het gebied. Het is van groot belang dat de urgentie van het probleem wordt onderkend en dat het luchtkwaliteitsprobleem in gezamenlijkheid met alle betrokken partijen wordt aangepakt. Als de onderzoeken naar het probleem en het opstellen van een maatregelenpakket niet goed wordt opgepakt is dat een groot risico, zowel voor vernietiging van de herstelde PKB, door de Raad van State als voor eventuele vertraging. Indien het onderzoek naar de effecten dan wel het opstellen van het maatregelenpakket vertraagt geldt dat de parlementaire behandeling van de PKB verder opschuift richting Tweede Kamerverkiezingen (mei 2007). Over de vraag wie de verantwoordelijkheid voor dit risico heeft, moet de komende periode meer helderheid komen.

Duinen, zeereep en zeereservaat

Voor wat betreft de duinen en de zeereep geldt dat ten tijde van de start van de landaanwinning de vergunningen onherroepelijk dienen te zijn. Dit is conform de huidige planning haalbaar. Absolute voorwaarde hiervoor is dan wel dat voor 1 september 2005 een besluit dient te worden genomen welke partij verantwoordelijk is voor de realisatie van de duinen en de zeereep.

Voor het zeereservaat geldt dat ten tijde van de eerste plons in ieder geval een aanwijzingsbesluit op grond van de NB-wet en een beheersplan (inclusief handhavingsplan) zijn vastgesteld. Daarnaast zal duidelijk moeten worden of een deel van de maatregelen ook al feitelijk effect moet sorteren en wat dat betekent voor de activiteiten en de planning van het zeereservaat.

Conclusie risico's voor de planning

Mei 2008 is alleen haalbaar als niet hoeft te worden afgeweken van het herstel van PKB deel 3. Dan nog zitten er belangrijke risico's in de planning zoals hierboven genoemd. Het betreft met name de onderzoekstijd in het deel PKB herstel.

Zodra gekozen moet worden voor PKB deel 1, wat in ieder geval zo zal zijn als er compenserende maatregelen in de Waddenzee moeten worden genomen of als er

ingrijpende mitigerende maatregelen moeten worden genomen, dan is de tijdsvertraging minimaal 1 jaar en kan deze oplopen tot 3 jaar.

Aanbeveling

Het is van groot belang dat het Rijk zich in de uitwerkingsovereenkomsten niet vastlegt op concreet te leveren prestaties, op een vastgestelde datum. Dit geldt met name voor de compenserende maatregelen en het PKB-herstel. Het Rijk kan niet verder gaan dan het aangaan van een inspanningsverplichting. Dit laat onverlet dat op het Rijk de verplichting rust nu al wat (redelijkerwijs) in haar vermogen ligt te mobiliseren om de prestaties tijdig te leveren. In november zal door PMR bekeken moeten worden of de noodzaak bestaat, op basis van de uitkomsten van de onderzoeken, de planning voor het PKB-hersteltraject aan te passen.

Financiële risico's

Zoals eerder beschreven kent het risicoprofiel van PMR, anders dan bijvoorbeeld het risicoprofiel van HSL-Zuid, een minder scherp omlijnd kwantitatief karakter. Dit is gevolg van het feit dat het project zich in de voorbereidingsfase bevindt en nog niet in de uitvoeringsfase en uit zich onder andere in een aantal risico's waarvoor op dit moment de kwantificering nog ontbreekt.

Dit betekent dat in zijn algemeenheid geen uitspraak gedaan kan worden over het totale financiële risico. Wel is daar waar mogelijk aangegeven over welke orde van grootte gesproken kan worden.

Natuurcompensatie

Het belangrijkste financiële risico is dat er een tekort is voor de natuurcompensatie--projecten. Het totale budget voor de natuurcompensatieprojecten is vastgesteld op € 45 mln. met een PM voor de nadeelcompensatie van de vissers. Uit recente ramingen voor de natuurcompensatieprojecten is gebleken dat er een tekort is van € 67 mln. (inclusief beheer gedurende 25 jaar) en dat de kosten voor de nadeelcompensatie (uitkoop vissers) worden gewaardeerd op € 15 mln., gebaseerd op inschattingen van het ministerie van LNV. Gezien het bovenstaande dient het budget voor de natuurcompensatieprojecten in ieder geval met een bedrag van € 82 mln. te worden verhoogd, wil de realisatie van de natuurcompensatieprojecten verzekerd zijn.

PKB-herstel

Mogelijke financiële risico's vanuit het PKB hersteltraject, waarvoor op dit moment niet helder is of en zo ja welke eventuele maatregelen genomen zouden moeten worden, zijn:

1. de compensatiemaatregelen, die genomen moeten worden, als blijkt dat het effect op de Waddenzee significant is en de mitigerende maatregelen voldoen niet. De inschatting van de kosten hiervan ligt tussen € 20 en € 300 mln. De kans van optreden is ingeschat op 10%;

2. de maatregelen uit het maatregelenpakket voor de luchtkwaliteit om te voldoen aan de Europese Richtlijn lucht. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek naar de emissies en het onderzoek van de effecten van maatregelen om te voldoen aan de Europese Richtlijn lucht (onderdeel van PKB-herstel) kan worden bepaald welke maatregelen dienen te worden ingezet. Dit risico is op dit moment niet te kwantificeren.

Landaanwinning

Belangrijke mogelijke financiële risico's voor het Rijk, waarover verschil van inzicht bestaat in de risicoverdeling tussen het Havenbedrijf en het Rijk, zijn op dit moment nog onvoldoende uitgezocht en daarom niet gekwantificeerd.

Het betreft:

- Onderhoudsverplichting Rijk (Euro- Maasgeul, Maasmond, buitencontour en kustlijn). Dit risico is ingeschat op € 0 – € 10 mln. per jaar. Dit punt is in de onderhandelingen met het HbR veelvuldig aan de orde geweest en is tot op heden nog niet opgelost.
- Ecologische gevolgen (extra maatregelen voor natuurcompensatie blijken noodzakelijk). Deze extra maatregelen kunnen voortkomen uit een aanpassing in de buitencontour, als gevolg van de omvang van de ontgrondingskuil of kunnen noodzakelijk zijn door andere onvoorziene ecologische effecten.
- Zandwinning (kwaliteit en kwantiteit blijkt onvoldoende).
- Planschade/nadeelcompensatie Landaanwinning

Het verschil van inzicht in de werkelijke omvang van de financiële risico's van deze posten bemoeilijkt de onderhandelingen tussen Rijk en Havenbedrijf bij de verdeling van de risico's tussen partijen. Het Rijk zou deze risico's niet voor haar rekening moeten nemen zonder aanvullend onderzoek naar de meest waarschijnlijke omvang daarvan.

Aanbevolen wordt om nadere studies naar aard en omvang van deze risico's uit te voeren alvorens ze voor rekening van het Rijk te nemen.

750 hectare natuur- en recreatiegebied

De kosten voor de realisatie van de 750 ha worden geschat op € 175 mln. (p.p. 2002). Door de provincie is een eigen risicoanalyse verricht waarbij is geconstateerd dat de verwachte waarde voor de totale projectkosten nagenoeg gelijk is aan het beschikbaar gestelde projectbudget. Wel wordt geconstateerd dat de hoogte van de grondprijs van doorslaggevend belang is voor de hoogte van het totale risico. Een potentieel knelpunt is dat de grondkosten op dit moment meer stijgen dan de gekozen indexering van 2% (op dit moment 5%). Het is niet uitgesloten dat als de grondprijsstijging doorzet er een additioneel bedrag uit de Post Onvoorzien moet worden geput van circa € 10 mln. Mogelijk is daarenboven dat er een post wegens planschade zal ontstaan. Dat zal ten hoogste gaan om een bedrag van € 1,5 mln. waarvan het nog onduidelijk is of dat voor rekening van de

Staat komt. Daarnaast geldt dat voor het project 750 ha natuur en recreatiegebied een aantal (financiële) risico's voor rekening van het Rijk komt. Deze zijn niet gekwantificeerd. Voor een overzicht van deze risico's wordt verwezen naar bijlage 1 (rapportage kwantitatief risicoprofiel door bureau Riskineering).

BRG

Buiten de standaardafspraken die in de UWO BRG zijn opgenomen over de rijksrisico's (bijv. specifieke wijzigingen in wet- en regelgeving, calamiteiten, e.d.) worden alle risico's gedragen door gemeente Rotterdam.

Conclusie financiële risico's

Een samenvatting van de omvang van de financiële risico's is weergegeven in onderstaande tabel:

Post	Omvang
<i>Natuurcompensatie:</i>	
• Tekort voor natuurcompensatie	€ 67 mln.
• Uitkoop vissers	€ 15 mln.
<i>Herstel PKB</i>	
• Compensatiemaatregelen moeten treffen	€ 20 - 300 mln. (10% kans)
• Luchtkwaliteit	Niet gekwantificeerd
<i>Landaanwinning</i>	
• Onderhoudsverplichting	€ 0 - 10 mln. per jaar
• Ecologische gevolgen	Niet gekwantificeerd
• Zandwinning	Niet gekwantificeerd
<i>750 ha Natuur en Recreatie</i>	
• Enkele rijksrisico's	€ 11,5 mln.
<i>Bestaand Rotterdams Gebied</i>	
• Enkele rijksrisico's	Geen financiële gevolgen

Indien in ieder geval de (zekere) extra kosten voor natuurcompensatie ten laste van de post onvoorzien worden gebracht betekent dit dat van de € 135 mln. (= omvang onvoorzien) nog € 53 mln. resteert. Deze € 53 mln. dient ter dekking van alle (op dit moment) niet gekwantificeerde rijksrisico's.

Mogelijkheden tot versnelling

Uit de gesprekken en analyse is niet gebleken dat er verantwoorde mogelijkheden zijn voor versnelling. Het gaat er eerder om te voorkomen dat, ten opzichte van de huidige planning, vertraging wordt opgelopen. De beste mogelijkheden hiertoe zijn gelegen in het nemen van een aantal verhelderende beslissingen op een aantal gebieden. Het gaat hier om de volgende beslissingen:

- Het moet duidelijk zijn dat het ministerie van LNV:
 - per eind 2005 de NB-wet in werking zal doen treden;

- het zeereservaat, zoals benodigd, zal aanwijzen;
 - de uitkoop van de betrokken vissers tijdig zal verrichten;
 - Wat betreft het ministerie van V&W moet het duidelijk zijn dat:
 - het beheerplan direct nadat de PKB+ onherroepelijk is geworden in werking zal treden;
 - aansluitend het beheer en handhaving van het zeereservaat adequaat zal verzorgen.
 - De verantwoordelijkheden voor de duinrealisatie moeten duidelijk worden. Wordt HbR opnieuw trekker van dit onderdeel of neemt RWS-Zuid Holland het initiatief waarbij (in beide gevallen) wordt ingestemd met en ingestaan voor de planning / budget van dit onderdeel.
 - Het, gezamenlijk met de betrokken partijen in de regio Rijnmond, opstellen van concrete maatregelen om de fijn stof problematiek aan te pakken.
- Het nemen van besluiten en/of samenwerken op deze onderdelen maakt de kansen op vertraging beduidend kleiner.

Inhoud

1 Inleiding	11
1.1 Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR)	11
1.2 PKB-herstel	11
1.3 Een kwantitatief risicoprofiel	11
1.4 De opdracht	11
1.5 De aanpak	12
1.6 Leeswijzer	12
2 Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR)	13
2.1 Samenhang binnen het project	13
2.2 Positie van het Rijk	15
2.3 Organisatie	15
3 Deelprojecten beschreven	16
3.1 PKB-herstel	16
3.1.1 Wat behelst het project	16
3.1.2 Uitvoering PKB-herstel	16
3.1.3 Planning	17
3.2 Landaanwinning	17
3.2.1 Wat behelst het project	17
3.2.2 Uitvoering van het project	17
3.2.3 Planning	17
3.3 Natuurcompensatie	18
3.3.1 Duinen en zeereep	18
3.3.2 Zeereservaat	22
3.4 750 hectare natuur- en recreatiegebied	24
3.4.1 Wat behelst het project	24
3.4.2 Uitvoering van het project	24
3.4.3 Financiering	24
3.4.4 Planning	25
3.5 Bestaand Rotterdams Gebied (BRG)	25
3.5.1 Wat behelst het project	25
3.5.2 Financiering	25
3.5.3 Planning BRG	26
4 Toprisico's	27
4.1 Scope van de risicoanalyse	27
4.2 Risico's Planning	27
4.2.1 Algemene conclusie	27
4.2.2 Onderzoek naar effecten en passende beoordeling Waddenzee	28
4.2.3 PKB-deel 3 of PKB deel 1	29
4.2.4 Faseren en PKB deel 1	30
4.2.5 Luchtkwaliteit	30
4.2.6 November	32

4.2.7 Natuurcompensatie	32
4.2.8 Aanbevelingen	33
4.3 Risico's kosten	34
4.3.1 Algemene conclusies	34
4.3.2 Natuurcompensatieprojecten	34
4.3.3 750 hectare natuur- en recreatiegebied	35
4.3.4 Landaanwinning	35
4.3.5 Aanbeveling	35
4.4 PKB-herstel	36
4.4.1 Effecten en passende beoordeling Waddenzee	36
4.4.2 Onderzoek en maatregelen luchtkwaliteit	36
4.4.3 Aanbevelingen	36

Bijlage 1 - Kwantitatief Risicoprofiel

1 INLEIDING

1.1 Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR)

Het Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR) heeft tot doel de positie van de mainport Rotterdam te versterken en de kwaliteit van de leefomgeving in Rijnmond te verbeteren. Om deze zogeheten dubbeldoelstelling te bereiken worden drie deelprojecten gerealiseerd, te weten de Landaanwinning met bijbehorende natuurcompensatie, de 750 ha natuur- en recreatiegebied en het Bestaand Rotterdams Gebied (BRG). Om de ruimtelijke voorwaarden te scheppen voor deze projecten heeft het kabinet een PKB+ opgesteld. De PKB+ is in goed overleg met alle betrokken partijen tot stand gekomen. Een kabinetsbesluit is genomen waarna parlementaire behandeling van de PKB heeft plaatsgevonden.

1.2 PKB-herstel

Na parlementaire behandeling van de PKB, stond de PKB open voor bezwaar en beroep. Tegen de concrete beleidsbeslissingen (CBB's) van de PKB is door verschillende belanghebbenden beroep aangetekend bij de Raad van State. Raad van State heeft daarop op 26 januari 2005 de concrete beleidsbeslissingen van de PKB vernietigd. Na vernietiging van de CBB's van de PKB hebben de betrokken partijen binnen PMR besloten onder het adagium 'zorgvuldig en snel' de geconstateerde gebreken te herstellen. Daarbij is worden de zogeheten PKB-herstel en (de voorbereiding van) de uitvoering van de landaanwinning, 750 ha en Bestaand Rotterdams Gebied zoveel mogelijk parallel geschakeld. De complexiteit van het totale project is daarmee toegenomen.

1.3 Een kwantitatief risicoprofiel

Vanwege de toegenomen complexiteit van het project en vanwege de ontwikkelingen als gevolg van de TCI en in het kader van de veranderopgave van het ministerie (o.a. professionaliseren van mensen en projecten) ontstond de behoefte binnen het ministerie van Verkeer en Waterstaat om een beter inzicht te krijgen in de risico's van het project voor het ministerie door middel van een kwantitatief risicoprofiel.

1.4 De opdracht

De opdracht bestaat uit het opstellen van een integraal en gekwantificeerd rijksrisicoprofiel voor PMR, inclusief onderlinge afhankelijkheden en op basis van bestaand materiaal. Daarnaast is onderdeel van de opdracht om de mogelijkheden te onderzoeken voor versnelling van het project. Tenslotte is gevraagd een advies te geven over de sturingsfilosofie van het project en de eventuele effecten daarvan op de uitvoeringsorganisatie.

De opdracht is verleend aan Theo Vermeegen en Fred Kuijers van Boer & Croon. Bij het uitvoeren van de opdracht waren verder betrokken Remco Hoeboer namens RWS, Jeroen Fukken en Lieke Hendrix namens DGP en Duko Roeleven en Joris Hoogerwerf als risicoanalisten. Samen vormen zij de taskforce risicoprofiel PMR.

1.5 De aanpak

De aanpak voor het opstellen van het kwantitatieve risicoprofiel is voor een belangrijk deel gebaseerd op de risicomethodiek, die ook wordt gebruikt bij de HSL-Zuid. Eerst is op basis van beschikbare stukken, interviews en reeds gemaakte risico-inventarisaties een inventarisatie gemaakt van de belangrijkste risico's. Vervolgens zijn deze risico's benoemd, opgenomen in het risicodossier en daar waar mogelijk gekwantificeerd. Op basis van de risico's per onderdeel is een overzicht van het risicoprofiel voor het hele project opgesteld. In eerste instantie is dit risicoprofiel kwalitatief van aard. Daar waar mogelijk zijn risico's gekwantificeerd. Gegeven de fase waarin het project zich bevindt was het niet mogelijk om alle risico's te kwantificeren. Een integraal kwantitatief risicoprofiel blijkt op basis van het lage aantal gekwantificeerde risico's voor het Rijk op dit moment dan ook weinig representatief. De uitkomsten van de kwantitatieve risico-analyse zijn opgenomen in bijlage 1.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt het project kort beschreven. In hoofdstuk 3 worden de deelprojecten weergegeven. In hoofdstuk 4 worden de top risico's geanalyseerd voor wat betreft de planning en de kosten. In de bijlage is het kwantitatieve risicoprofiel opgenomen.

2 PROJECT MAINPORTONTWIKKELING ROTTERDAM (PMR)

In dit hoofdstuk wordt het project in zijn geheel en de samenhang binnen het project kort beschreven.

PMR

Het Project Mainportontwikkeling Rotterdam bestaat uit een drietal deelprojecten. Het gaat dan om

- de landaanwinning met daarbij de benodigde natuurcompensatie:
 - aanleg van duinen en zeereep;
 - instellen van een zeereservaat;
- de aanleg van 750 ha natuur en recreatiegebied;
- het zogenoemde Bestaand Rotterdams Gebied (BRG), wat een aantal intensiverings- en leefbaarheidsprojecten omvat.

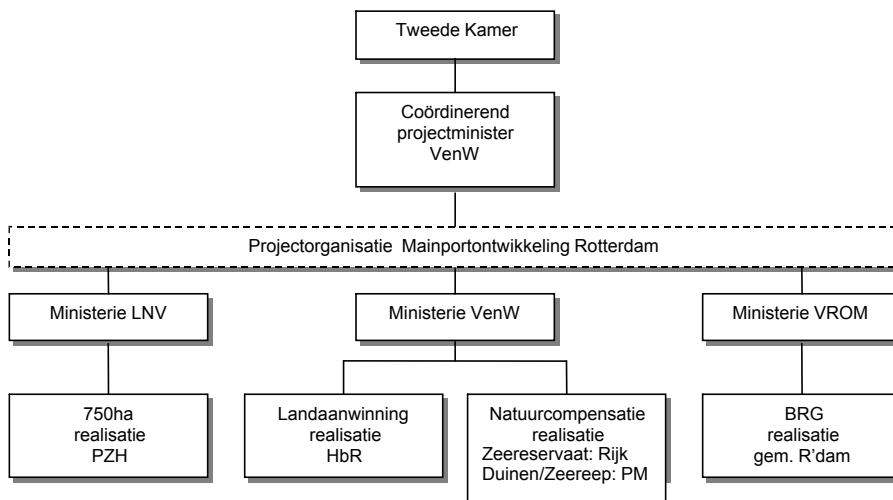
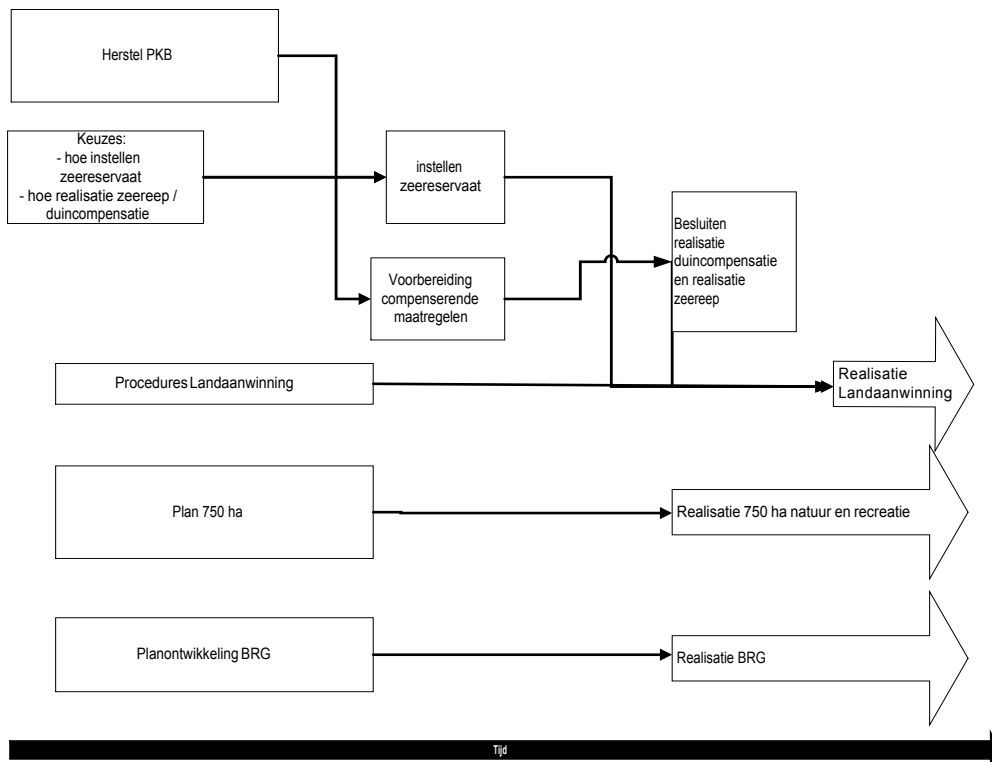
Het ruimtelijk kader voor deze projecten wordt gevormd door de PKB, waarvan de concrete beleidsbeslissingen (CBB's) op dit moment hersteld worden.

2.1 Samenhang binnen het project

De samenhang tussen de deelprojecten is hoog. Met name in de fase waarin de PKB wordt hersteld en tegelijkertijd de voorbereiding van de uitvoering van de deelprojecten plaatsvindt zijn er veel interacties tussen de verschillende deelprojecten en de partijen die daarbij zijn betrokken.

Het grootste deelproject is de landaanwinning. De landaanwinning heeft een gunstig effect op de ontwikkeling van de haven van Rotterdam en geeft als belangrijke mainport een impuls aan de Nederlandse economie. Om te kunnen starten met de landaanwinning moet aan een aantal voorwaarden zijn voldaan. Deze voorwaarden, ook wel conditionerende maatregelen genoemd, bestaan vooral uit de natuurcompensatieprojecten, dat wil zeggen, de aanleg van duinen en zeereep en het instellen van de zeereservaat. De natuurcompensatieprojecten en de landaanwinning hebben zowel inhoudelijk als in de tijd en zowel in de voorbereiding van de uitvoering als tijdens de realisatie van de projecten een directe relatie met elkaar. Daarnaast is de zogenoemde 'eerste plons' (start landaanwinning) afhankelijk gemaakt van het onherroepelijk zijn van de herstelde PKB. Het herstellen van de PKB kan daarmee ook als een conditionerende maatregel worden gezien voor het uitvoeren van de landaanwinning, al is dat strikt juridisch gezien niet het geval. In strikt juridische zin is er ook geen directe koppeling van de 750 ha en het Bestaand Rotterdams Gebied met de start van de landaanwinning. Gezien de dubbeldoelstelling lijkt het dat er bij de start van de landaanwinning echter wel voldoende resultaat moet zijn geboekt in de voorbereiding van de 750 ha en BRG. Daarnaast heeft de realisatie van de beide deelprojecten in de tijd een relatie met de voortgang van het herstel van de PKB. In het onderstaande plaatje worden de relaties tussen de projecten weergegeven.

Het project is als volgt georganiseerd:

Het ministerie van Verkeer en Waterstaat is de coördinerend minister en is daarmee ook eerst-verantwoordelijke voor het project aan rijkszijde. Zij dient te zorgen voor de voortgang van het project aan rijkszijde en dan met name voor die conditionerende maatregelen waarvoor het rijk de verantwoordelijkheid draagt.

Uit de bovenstaande beschrijving blijkt dat PMR zich kenmerkt door een aantal zaken:

- het project bestaat uit een aantal deelprojecten, die onderling meer of minder gerelateerd zijn;
- de verantwoordelijkheid voor de deelprojecten is over verschillende partijen verdeeld;
- deze partijen zijn (deels) ook weer bij de andere deelprojecten betrokken.

2.2 Positie van het Rijk

De deelprojecten worden gerealiseerd door respectievelijk HbR, PZH en gemeente Rotterdam. Het Rijk levert een financiële bijdrage aan deze deelprojecten.

- Landaanwinning: € 726 mln. (totaalbedrag € 2,8 mrd.);
- 750 ha Natuur en recreatie: € 139 mln. (totaalbedrag € 175 mln.);
- Bestaand Rotterdams Gebied: € 32 mln. (totaalbedrag € 332 mln.);

Het Rijk is in deze hoedanigheid dan ook geen opdrachtgever voor deze deelprojecten, maar dient wel te borgen dat een goede invulling wordt gegeven aan de PKB. In die zin heeft het Rijk een controlerende rol.

Daarnaast draagt het Rijk zelf zorg voor de realisatie van de natuurcompensatie (zeereservaat, duinen en zeereep) en het herstel van de PKB. Hier heeft zij met name een uitvoerende rol.

2.3 Organisatie

De belangrijkste verantwoordelijkheid van het Rijk is te zorgen voor de voortgang van de conditionerende maatregelen (natuurcompensatie, maar ook PKB-herstel) in relatie tot de start van de landaanwinning. Hiertoe zijn inspanningsverplichtingen opgenomen in de uitwerkingsovereenkomsten (UWO's) van met name de landaanwinning en de 750 ha. Deze inspanningsverplichtingen vereisen een adequate organisatie van het project aan rijkszijde.

3 DEELPROJECTEN BESCHREVEN

Zoals al eerder beschreven bestaat het Project Mainportontwikkeling Rotterdam uit een drietal deelprojecten en het herstel van de PKB. In dit hoofdstuk worden de deelprojecten en de PKB-herstel ort beschreven.

3.1 PKB-herstel

3.1.1 Wat behelst het project

PKB-herstel behelst het herstel van de concrete beleidsbeslissingen (CBB's) voor wat betreft de concrete gebreken, die de RvS heeft geconstateerd en het actualiseren van de PKB voor zover aan de orde. Daarnaast is ook het (besluitvormings-)proces om te komen tot een hersteld PKB en de beheersing van dat proces onderdeel van het plan van aanpak PKB-herstel. Een herstelteam is ingesteld met vertegenwoordigers van alle betrokken partijen, die het herstel van de PKB tot stand moet brengen. Het plan van aanpak PKB-herstel gaat uitgebreid in op het PKB-herstel. De interpretatie van de uitspraken van de Raad van State is belangrijk voor een succesvol herstel van de PKB.

3.1.2 Uitvoering PKB-herstel

De PKB+ is een besluit van het Rijk. Het herstel van de PKB vindt dan ook plaats onder leiding en eindverantwoordelijkheid van het Rijk. Bij het herstel van de PKB worden de andere PMR-partijen nadrukkelijk betrokken, onder meer door deelname in het herstelteam. Het hersteltraject van de PKB+ zal parallel plaatsvinden aan de voorbereiding van de vervolgbesluiten (bestemmingsplannen en vergunningaanvragen), die door de verschillende PMR-partners worden getrokken. In het plan van aanpak PKB-herstel is de aanpak voor de PKB-herstel uitgebreid beschreven.

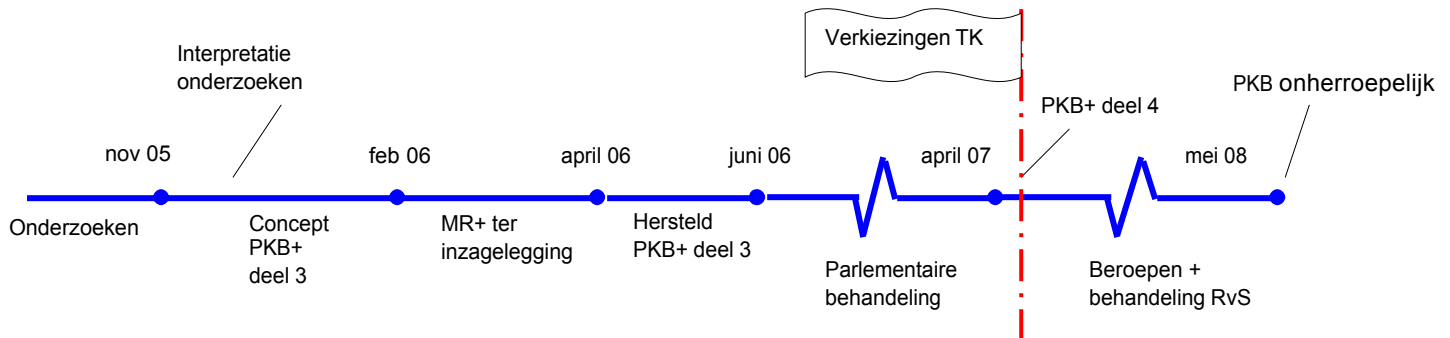
Het plan van aanpak voor het PKB-herstel gaat zowel in op de activiteiten voor het herstel van de CBB's als de activiteiten voor de actualisatie van de PKB. De belangrijkste elementen uit het plan van aanpak voor het herstel van de CBB zijn:

- het onderzoek naar en de passende beoordeling voor de effecten op de Waddenzee van het verminderde slib- en vislarventransport;
- het doen van toereikend onderzoek naar de aanwezigheid van en de mogelijke gevolgen voor (agrarische) bedrijven in de gebieden voor de 750 ha opdat de bij het besluit betrokken belangen kunnen worden afgewogen;
- het onderzoek naar en het opstellen van een maatregelenpakket voor luchtkwaliteit.

Voor de overige elementen van het PKB-herstel wordt verwezen naar het plan van aanpak.

3.1.3 Planning

De planning van de PKB-herstel ziet er als volgt uit:

3.2 Landaanwinning

3.2.1 Wat behelst het project

De landaanwinning behelst de aanleg van 1000 ha netto uitgeefbaar havengebied en levert daarmee extra ruimte op voor haven en industrie. Het project bestaat uit de aanleg van de zogenoemde buitencontour, de zogenoemde zandpannenkoek en de infrastructuur op de zandpannenkoek.

3.2.2 Uitvoering van het project

Het Havenbedrijf is verantwoordelijk voor de uitvoering van de landaanwinning. In het bestuursakkoord en de concept-UWO is dit als volgt verwoord: *'Het HbR zal voor eigen rekening het Project Landaanwinning realiseren met inachtneming van afspraken over de risicoverdeling zoals overigens in deze Overeenkomst bepaald'*

Het rijk heeft een inspanningsverplichting voor de conditionerende maatregelen.

Financiering

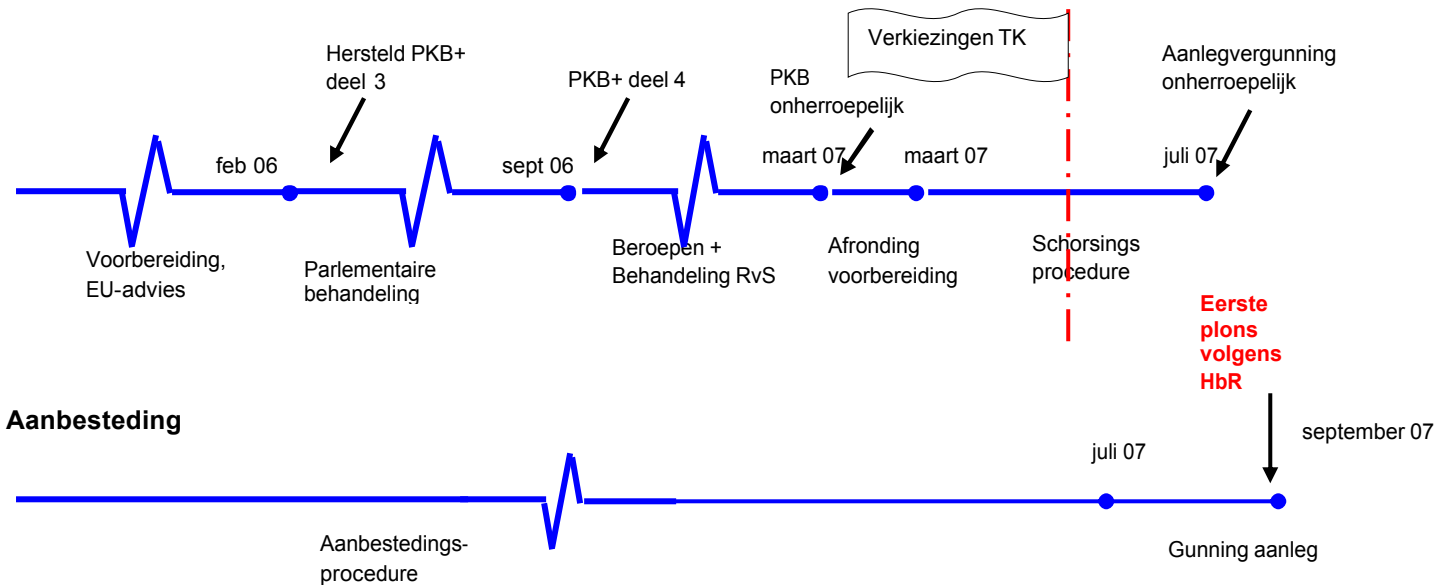
Het Havenbedrijf is verantwoordelijk voor de businesscase en haar eigen investeringen in de landaanwinning. Het Rijk draagt een bedrag € 726 mln. (prijspeil 2011/2012) bij aan de businesscase van het HbR. Daarnaast zal de Staat deelnemen in het Havenbedrijf voor een bedrag van € 500 mln. (in de concept-UWO wordt dit uitgebreider beschreven).

3.2.3 Planning

De planning van PMV2 volgt op hoofdlijnen de planning van het herstel van de PKB. De voorbereiding van de vervolgbesluiten, die nodig zijn voor de uitvoering van het project zijn door PMV2 zoveel mogelijk parallel geschakeld. Wel kan

worden geconstateerd dat de planning van de landaanwinning en de planning van de overige deelprojecten niet op elkaar aansluiten.

PKB+ Herstel volgens inzicht HbR

3.3 Natuurcompensatie

De landaanwinning vindt plaats in een gebied met belangrijke natuurwaarden. Daarom worden er naast een aantal mitigerende maatregelen ook compenserende maatregelen getroffen. De natuurcompensatie voor de landaanwinning bestaat uit een drietal projecten. Het gaat dan om de aanleg van duinen, de aanleg van een zeereep en de aanleg van een zeereservaat. Deze projecten worden hieronder achtereenvolgens beschreven.

Een belangrijk punt van discussie is op dit moment welke partij de uiteindelijke verantwoordelijkheid heeft voor het realiseren van de compenserende maatregelen, het HBR als initiatiefnemende partij of de staat. Daarnaast is nog in discussie welke partij de meest gerede is om de duincompensatie uit te voeren. Ook hier is de vraag het HBR of de staat. Beide onderwerpen behoeven een snelle en duidelijke beslissing omdat zij anders het tijdschema in gevaar kunnen brengen.

3.3.1 Duinen en zeereep

Wat behelst het project Duinen en zeereep.

De projecten behelzen het realiseren van duinen voor de Delfslandse kust en de aanleg van een nieuwe zeereep.

De uitvoering van project

Wie de verantwoordelijkheid heeft voor de uitvoering van de duinen en de zeereep is op dit moment onduidelijk. Dat is een risico op zich. In het bestuursakkoord is hierover het volgende opgenomen: *HbR draagt in opdracht van de Staat zorg voor de tijdige realisatie van de duincompensatieprojecten op basis van een door de staat in overleg met HbR vast te stellen programma van eisen*. Daarmee heeft het HbR als taak de duinen te realiseren.

In de concept UWO voor de landaanwinning staat echter het volgende: *‘Met het oog op de verplichting van HbR om het Project Landaanwinning voor eigen rekening te realiseren zal de Staat zich er tot het uiterste toe inspannen dat: de aanleg van de Duincompensatie tijdig zal geschieden zodat daaruit geen enkel beletsel voortvloeit voor een tijdige en ononderbroken realisatie van het Project Landaanwinning’*

Daarmee wordt de verantwoordelijkheid voor de realisatie van de duinen weer terug gelegd bij de staat. In hoofdstuk 4 wordt op het bovenstaande verder ingegaan.

Financiering

In navolgend overzicht zijn de consequenties van het voorgaande in een staatje bijeen gebracht, waarbij de uitkomsten zijn afgezet tegen de financiële uitkomst van het Bestuursakkoord en tegen de bestaande Post Onvoorzien.

Ten opzichte van de bij het Bestuursakkoord overeengekomen bijdragen wordt zowel uit de invulling van destijds als PM benoemde posten als uit de doorlichting van de risico's duidelijk, dat op het onderdeel Natuurcompensatie andere financiële afspraken gemaakt moeten worden. Aan de toenmalige raming van € 45 mln. dienen bedragen te worden toegevoegd voor planschade, nadeelcompensatie, uitvoering, terwijl ook de laatste ramingen (zeereservaat, duincompensatie) er substantieel anders uitzien. De financiële status van de overige deelprojecten is "herbevestigd".

Uit de risicoanalyse wordt echter zichtbaar dat veel aanvullende inzichten te relateren zijn aan de Beheer & Onderhoud problematiek. Met name de onvoorspelbaarheid van het gedrag van de natuur (morfologie) is niet naar (bestaande) modellen te vertalen, waardoor de onzekerheden op dit punt groot blijken te zijn. Dit manifesteert zich in fors uiteenlopende bandbreedten van het risicoprofiel. Alvorens deze zaken te kunnen kwantificeren achten wij het noodzakelijk dat aanvullend onderzoek wordt gedaan naar het achterliggend materiaal (begrotingstechnische relatie tussen aanleg en beheer en onderhoud alsmede het huidige onderhoud door RWS aan MV1 en de toegang tot de haven.

Vanuit deze gegevens kunnen scherpere inzichten ontstaan op basis waarvan verdere besluitvorming kan plaatsvinden.

Daarnaast wordt zichtbaar dat nog niet alle risico's konden worden gekwantificeerd hetgeen eveneens een druk op de Post Onvoorzien legt. De inschatting is dat indien de risico's zich in de maximale omvang manifesteren (o.a. PKB-herstel, luchtkwaliteit), deze post ontoereikend zal zijn blijken te zijn.

Tabel 1

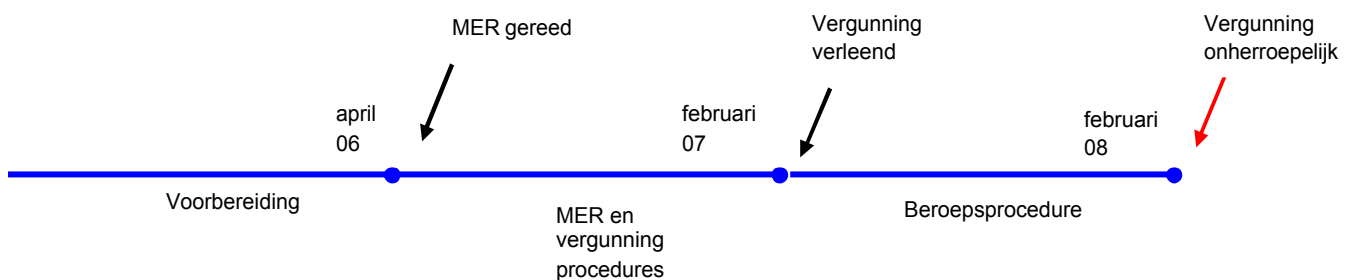
Onderdeel	Bron	Bestuursakkoord 25 juni 2004	Uitkomst Taskforce Risicoprofiel	
			MIN	MAX
Algemene kosten Projectorganisatie PMR Onvoorzien Totaal algemene kosten				
Natuurcompensatie (NC) Natuurcompensatie pm schadevergoeding Totaal Natuurcompensatie		45,0 45,0	78,1 78,1	126,8 126,8
Landaanwinning Buitencontour/haventoegang Onderhoud buitencontour Domeinrechten zand & grond Aanpassing infra achterlandverbinding Totaal Landaanwinning (incl. NC)		726,0 771,0	726,0 804,1	726,0 852,8
750 Ha Aankoop en inrichting Groene verbinding Totaal 750Ha		112,0 27,0 139,0	139,0	139,0
Bestaand Rotterdams Gebied Herinrichting, Leefbaarheid Totaal BRG		32,0 32,0	32,0	32,0
Totaal deelprojecten		942,0	975,1	1.023,8
Door Taskforce gekwantificeerde risico's Deelproject 750 ha <i>NB; excl. PKB herstel, onderhoud Landaanwinning en excl. tijdrisico.</i>			11,5	11,5
Eindtotaal		942,0	986,6	1.035,3
Vershil t.o.v. BA			-44,6	-93,3
Huidig Onvoorzien		135,0	135,0	135,0
Saldo		135,0	90,4	41,7

Planning

De realisatie van de duinen en de zeereep heeft, vanwege het feit dat het een compenserende maatregel is voor de landaanwinning, een directe relatie met de realisatie van de landaanwinning. Om te kunnen concluderen of de planning van de duinen past binnen de totale planning van het project dient allereerst helder te zijn wat er precies moet gebeuren voor de duinen en de zeereep alvorens de zogenoemde ‘eerste plons’ een feit kan zijn. In het EU-advies wordt daarover het volgende gesteld: *“De voorgestelde compensatiemaatregelen... zijn toereikend, indien deze maar **tijdig, in het ritme van de fasering van de landaanwinning worden geïmplementeerd**, en indien met betrekking hiertoe beheerplannen worden gehanteerd waarmee hun doeltreffendheid op langere termijn wordt verzekerd.”*

De landsadvocaat zegt hierover het volgende: *“Op zichzelf zou je kunnen stellen dat als de PKB onherroepelijk is, de meest principiële vragen zijn beantwoord, en dat dus zonder grote risico's kan worden gestart met de uitvoering, maar een voorzichtiger scenario (pas aanleggen als alle besluiten onherroepelijk zijn) is ook denkbaar. Overigens is dit niet alleen van belang voor natuurcompensatie want ook het bestemmingsplan en de uitvoeringsbesluiten voor de landaanwinning zélf zullen pas enige tijd na het onherroepelijk worden van de PKB onherroepelijk worden.”*

Als wordt uitgegaan van het onherroepelijk zijn van de besluiten om de duincompensatie en de zeereep te realiseren voor de “eerste plons” en deze vervolgens in het ritme van de landaanwinning te realiseren levert dit het volgende globale planningsbeeld op:

Dit betekent dat net voor de eerste plons de vergunning voor de duinen en de zeereep onherroepelijk zal zijn. Deze planning is gebaseerd op gegevens van het Havenbedrijf, dat zich tot enkele maanden geleden met de voorbereiding van de duinen en de zeereep bezig hield. Rijkswaterstaat Zuid-Holland schat in voor het onherroepelijk maken van de vergunning enkele maanden meer nodig te hebben.

Relatie met Zwakke Schakels

Zwakke Schakels is een project waarmee de kust van Nederland op een aantal plekken wordt versterkt. Realisatie van de duincompensatie is niet mogelijk zonder rekening te houden met “Zwakke Schakels”, omdat de te ontwikkelen biotoop in de duinen afhankelijk is van de daarvoor aan te leggen kustversterking. Uit gesprekken is gebleken dat er in ieder geval één geïntegreerd ontwerp moet komen. Daarbij lijkt het noodzakelijk dat de duincompensatie ten behoeve van de landaanwinning wel duidelijk herkenbaar is in het totaal.

3.3.2 Zeereservaat

Wat behelst het project zeereservaat

Met de instelling van het zeereservaat wordt beoogd om de overwinterings- en fourageerfunctie van de Voordelta voor de kustvogels te versterken en om de ecosystemen zich meer ongestoord te laten ontwikkelen. Het betreft extra maatregelen, bovenop hetgeen wat conform nationale en internationale wet- en regelgeving al vereist is. Het effect zal met name worden bereikt door het beperken of verbieden van gebruiksfuncties in het gebied.

Uitvoering van het project

Zowel in het bestuursakkoord als in de concept-UWO voor de landaanwinning wordt de verantwoordelijkheid voor het Zeereservaat bij de Staat neergelegd. Voordat het instellen van de zeereservaat een feit is, moet nog een aantal zaken gebeuren. Het gaat dan om het vaststellen van de Natuurbeschermingswet, het nemen van een aanwijzingsbesluit, het uitkopen van vissers, het maken van een beheersplan en uiteindelijk het beheren en handhaven van het reservaat. Er zijn voor de Staat dan ook twee rollen te onderscheiden: die van initiatiefnemer voor de aanwijzing (ministerie LNV) en die van beheerder na de aanwijzing (directie Noordzee / RWS).

Financiering

Zie tabel 1.

Planning

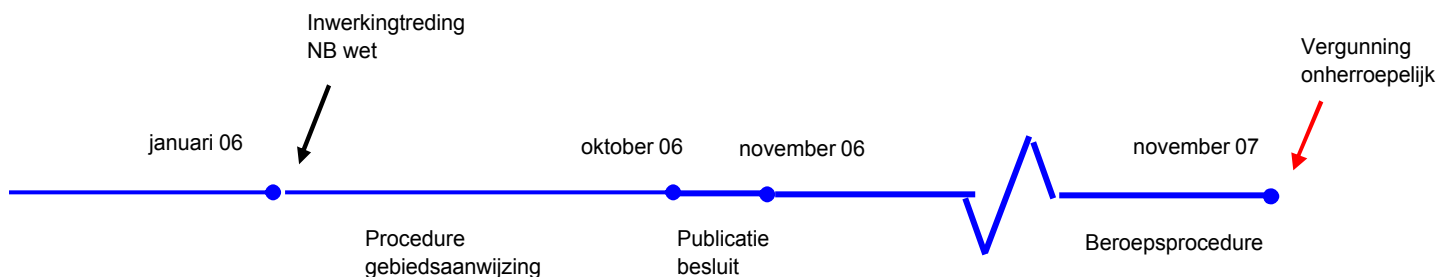
De realisatie van het zeereservaat is zowel inhoudelijk als in de tijd gerelateerd aan de realisatie van de landaanwinning. Om te kunnen concluderen of de planning van het zeereservaat past binnen de totale planning van het project dient allereerst helder te zijn wat er precies moet gebeuren voor het zeereservaat alvorens de zogenoemde ‘eerste plons’ een feit kan zijn. In het EU-advies wordt daarover het volgende gesteld: *De voorgestelde compensatiemaatregelen..... zijn toereikend, indien deze maar **tijdig, in het ritme van de fasering van de***

landaanwinning worden geïmplementeerd, en indien met betrekking hiertoe beheerplannen worden gehanteerd waarmee hun doeltreffendheid op langere termijn wordt verzekerd.”

Landsadvocaat¹:

“Specifiek wat betreft het zeereservaat lijkt mij dat ten tijde van de eerste plons er reeds feitelijk gebruiksbeperkingen moeten gelden in het zeereservaat, tenzij zou blijken dat dit materieel niet nodig is om de functies van het gebied veilig te stellen. Naar ik heb begrepen is het de bedoeling dat ten tijde van de eerste plons in ieder geval een aanwijzingsbesluit op grond van de Nb-wet en een beheersplan (inclusief handhavingsplan) zijn vastgesteld. Het is mij echter niet duidelijk of het ook de bedoeling is dat de gebruiksbeperkingen uit hoofde van die besluiten en plannen ook reeds feitelijk effect zullen hebben ten tijde van de eerste plons. Dat is wel nodig, in ieder geval een deel van die maatregelen moet al feitelijk effect hebben. Die maatregelen kunnen dan - in het tempo van de voortgang van de landaanwinning - successievelijk worden uitgebouwd.

Dit levert het volgende globale planningsbeeld op:

Daarnaast is er, gegeven het advies van de EU en inhoud van de PKB in de planning van de uitvoering een relatie tussen de tweede fase van de landaanwinning en de bereikte effecten van het zeereservaat. Deze relatie is als volgt: Indien blijkt dat de effecten van het zeereservaat onvoldoende zijn om de nadelige gevolgen van de landaanwinning te compenseren, dienen aanvullende maatregelen genomen te worden. Eén van deze maatregelen betreft het vergroten van het zeereservaat. Dit kan betekenen dat het zeereservaat buiten de zogenoemde 3-mijlszone komt te liggen, wat weer betekent dat er een advies moet worden gevraagd aan de EU-commissie Visserij. Omdat het verkrijgen van een dergelijk advies meestal veel tijd vergt wordt aanbevolen hier tijdig op voor te sorteren, zodat mocht bovenstaande situatie ontstaan dit zo min mogelijk effect heeft op de tweede fase van de landaanwinning.

¹ advies LA

3.4 750 hectare natuur- en recreatiegebied

3.4.1 Wat behelst het project

Het project behelst het realiseren van een zoveel mogelijk aaneengesloten natuur- en recreatiegebied dat goed bereikbaar is vanuit de stad. Daarmee worden de mogelijkheden vergroot om de bevolking van het stedelijk gebied rust, ruimte en groen te bieden. Daarnaast levert het gebied een bijdrage aan de gewenste versterking van bestaande ecologische structuren in de Rotterdamse regio. Het project is opgedeeld in een viertal deelprojecten. Dit betreft:

1. Midden-IJsselmonde: dit betreft kort gezegd de realisatie van een natuur- en recreatiegebied met een oppervlakte van circa 600 ha in het gebied Midden-IJsselmonde;
2. Schiebroekse Polder en Zuidpolder: dit betreft kort gezegd de realisatie van een natuur- en recreatiegebied met een oppervlakte van circa 100 ha in de Schiebroekse Polder en Zuidpolder;
3. Schiezone: dit betreft kort gezegd de realisatie van een natuur- en recreatiegebied met een oppervlakte van circa 50 ha in de Schiezone;
4. Groene Verbinding: dit betreft kort gezegd de realisatie van een verbinding tussen Midden-IJsselmonde en het stedelijke gebied van Rotterdam-Zuid;

Het Programma '750 hectare natuur- en recreatiegebied' is gericht op de realisatie van de hoofdfunctie natuur en recreatie. Binnen deze hoofdfunctie blijft er ruimte voor andere functies zoals agrarische bedrijvigheid, wonen (deels handhaven bestaande woningen), transport (handhaven nationale leidingstraat en andere leidingen) en infrastructuur en waterkering (dijken). Dit wisselt per deelgebied. Gestreefd wordt naar het optimaliseren en combineren van functies.

3.4.2 Uitvoering van het project

De provincie Zuid-Holland is verantwoordelijk voor de uitvoering van de 750 ha.

3.4.3 Financiering

Het budget voor de realisatie van de 750 ha is komt uit op een totaal van € 175 mln. (p.p. 2002). In de concept-UWO is daarover het volgende opgenomen:

Het Projectbudget bedraagt in totaal € 148 miljoen (prijsspeil 1 februari 2002). Dit wordt als volgt gefinancierd door Partijen:

- *De Staat betaalt in totaal € 112 miljoen;*
- *De Provincie betaalt in totaal € 9 miljoen;*
- *De Stadsregio betaalt in totaal € 18 miljoen;*
- *De gemeente betaalt in totaal € 9 miljoen.*

De Staat stelt voor de Uitvoering van het Programmaonderdeel Groene Verbinding in totaal € 27 miljoen ter beschikking.

Partijen storten elk tenminste 1/15^e deel van hun budget in een groenfonds, van waaruit het project zal worden gefinancierd. In de concept-UWO wordt dit uitgebreider beschreven.

3.4.4 Planning

De streeftermijn voor de verwerving en de inrichting van de 750 ha is 15 jaar. Dit is echter juridisch gezien geen dwingende termijn voor de start van de landaanwinning. Wel is er vanwege de dubbele doelstelling van de PKB een politiek-bestuurlijke relatie tussen beide projecten.

3.5 Bestaand Rotterdams Gebied (BRG)

3.5.1 Wat behelst het project

Het Bestaand Rotterdams Gebied behelst de realisatie van intensiveringsprojecten en leefbaarheidsprojecten. De doelstelling van deze projecten wordt verwoord in de beslissing van wezenlijk belang (BWB) zoals opgenomen in de PKB. Deze BWB luidt: De projectactiviteiten in het bestaande havengebied moeten een impuls geven aan het oplossen van het ruimtetekort en aan het verbeteren van de milieukwaliteit, aan het aanbod en de kwaliteit van natuur- en recreatiegebied en aan de ruimtelijke kwaliteit van de regio rotterdam. Bij de intensiveringsprojecten gaat het om het realiseren van 200 ha ruimtewinst (ten opzichte van de situatie in 2001). Op dit moment is reeds 102,5 hectare ruimtewinst gerealiseerd. Bij de leefbaarheidsprojecten gaat het om

- het geven van een impuls aan het verbeteren van de milieukwaliteit; en/of
 - het geven van een impuls aan het aanbod en kwaliteit van natuur- en recreatiegebied; en/of
 - het geven aan een impuls aan de ruimtelijke kwaliteit van de regio Rotterdam.
- Tevens dient het totaalpakket aan Leefbaarheidsprojecten evenwichtig te zijn verdeeld over deze doelstellingen.

De uitvoering van de intensiverings- en leefbaarheidsprojecten is in handen van de gemeente Rotterdam. De voortgang en de effecten van de BRG-projecten worden periodiek gevolgd en beoordeeld door het samenwerkingsverband ROM-Rijnmond. In de concept-UWO worden hierover afspraken gemaakt.

3.5.2 Financiering

Uit de concept-UWO blijkt dat de intensiveringsprojecten volledig worden betaald door de gemeente Rotterdam tot een bedrag van € 176 mln. Tenzij het gaat om een scopewijziging, die door een andere partij wordt aangegeven, zal ook Rotterdam bij een overschrijding van het bovengenoemde bedrag de meerkosten op zich nemen.

Het totale budget voor de leefbaarheidsprojecten komt uit op € 156. Naast de gemeente dragen ook andere partijen hieraan financieel bij. Als het budget van een leefbaarheidsproject wordt overschreden, kan Rotterdam ruimte zoeken binnen het budget van een ander leefbaarheidsproject. Als het totale budget voor de leefbaarheidsprojecten wordt overschreden komen deze kosten voor rekening van Rotterdam. Bovenstaande regeling geldt ook als blijkt dat de subsidies, waarop nu wordt gerekend, niet worden toegekend aan de projecten. Dit alles is in de concept-UWO uitgebreider beschreven.

3.5.3 Planning BRG

De belangrijkste mijlpaal voor BRG is 1 januari 2021. Dat is de datum waarop alle projecten, die onder het deelproject BRG vallen moeten zijn gerealiseerd. Voor 31 december 2005 zal de gemeente een programmaplanning aan het bestuurlijk overleg ROM-Rijnmond (BOR) sturen.

4 TOPRISICO'S

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste risico's voor het ministerie van Verkeer en Waterstaat als coördinerend minister beschreven. Het gaat dan om risico's in de tijd, risico's voor de kosten en risico's op het gebied van organisatie. Het risicoprofiel is een momentopname en is gebaseerd op de situatie van 1 juli 2005. In bijlage 1 is het onderliggende kwantitatieve risicoprofiel opgenomen.

4.1 Scope van de risicoanalyse

Deze risicoanalyse heeft zich zowel gericht op de risico's die kunnen leiden tot een uitloop van de planning als tot extra kosten. Hierbij is met name gekeken naar de risico's die samenhangen met de verantwoordelijkheden en activiteiten van het Rijk (en dan in het bijzonder V&W).

Concreet betekent dit dat voor de planningrisico's met name aandacht is besteed aan de conditionerende werkzaamheden:

- Herstel PKB;
- Zeereservaat;
- Duinen en zeereep.

Voor de kostenrisico's is tevens naar de risico's gekeken per deelproject die mogelijk voor rekening van het Rijk kunnen komen.

Bij de beschouwing van het risicoprofiel is slechts marginaal aandacht besteed aan de Uitwerkingsovereenkomsten (UWO's) van het Bestuursakkoord. Daar waar dit wel gebeurd is, is dit aangegeven. De reden hiervoor is dat de UWO's ten tijde van dit onderzoek enerzijds niet actueel waren (met name de UWO Landaanwinning dateert van voor de vernietiging van de PKB+) en anderzijds nog in een conceptfase verkeerden. De UWO's zullen nog aan een aparte beschouwing worden onderworpen door de landsadvocaat en Horvat en Partners.

4.2 Risico's Planning

4.2.1 Algemene conclusie

Op basis van de gekwantificeerde risico's is naar voren gekomen dat er een kans is van ongeveer 75% dat de conditionerende werkzaamheden (voor de start van de uitvoering van de landaanwinning) onder coördinatie van V&W niet zijn afgerond voor mei 2008. Dit staat los van de (voortgang van de) voorbereidende werkzaamheden te verrichten door HbR.

De belangrijkste risico's die hieraan ten grondslag liggen zijn:

1. een uiterst krappe tijdsplanning voor de onderzoeken van PKB-herstel (mn onderzoek passende beoordeling) waardoor er weinig ruimte is voor tegenvallers. Als er tegenvallers optreden en de onderzoeken lopen in de tijd uit, komt de parlementaire behandeling van de herstellende PKB in de buurt van de verkiezingen.
2. de uitkomsten van de onderzoeken kunnen leiden tot de conclusie dat er sprake is van significante effecten op de Waddenzee. Op dat moment moeten er mitigerende en compenserende maatregelen worden genomen. De inzet van deze mitigerende en compenserende maatregelen kan tot gevolg hebben dat een overstap moet worden gemaakt naar PKB deel 1. Dit kan een vertraging tot gevolg hebben van minimaal 1 jaar als er op dit moment voor wordt gekozen en maximaal 3 jaar wanneer Raad van State naar aanleiding van beroep constateert dat ten onrechte niet is overgegaan naar PKB deel 1 en daarom de CBB's van de PKB wederom vernietigd.

De redenen voor de conclusie dat er een reële kans is dat het tijdschema niet wordt gehaald, zijn voor een groot deel gelegen in het onderzoek naar en de passende beoordeling voor de Waddenzee. Daarom wordt dit hieronder verder uitgediept.

4.2.2 Onderzoek naar effecten en passende beoordeling Waddenzee

Naar aanleiding van de vernietiging van de CBB van de landaanwinning is een onderzoek opgestart naar de effecten van de landaanwinning op de Waddenzee, als gevolg van verminderd larven- en slibtransport. In het plan van aanpak van de PKB-herstel zijn daarvoor de volgende stappen opgenomen:

1. Actualisatie beschikbaar onderzoek over transport van slib en vislarven
2. Nader onderzoek of (niet uit te sluiten is dat) er significante effecten optreden op beschermde soorten en habitats van de SBZ Waddenzee
3. Toets aan instandhoudingsdoelstellingen
4. Indien significante effecten niet kunnen worden uitgesloten, onderzoek naar de mogelijkheden voor mitigatie en compensatie

Onderzoeken

Ten aanzien van de onderzoeken in stap 1 en 2 heeft RIKZ (onderdeel van Rijkswaterstaat) verklaard dat ze de grenzen heeft opgezocht waarbinnen het onderzoek kan plaatsvinden. Dit betekent dat er weinig lucht in de planning van de onderzoeken zit, waardoor er weinig ruimte is voor het opvangen van tegenvallers. Dit kan gevolgen hebben voor het halen van de streefdatum in mei 2008, met name omdat er verkiezingen zijn in mei 2007. De parlementaire behandeling (8 mnd) loopt conform de huidige planning af op eind maart. Als het PKB-herstel proces uitloopt (onder andere doordat het onderzoek uitloopt) bestaat het gevaar dat parlementaire behandeling in de verkiezingen terecht komt. Of de PKB dan wel of niet door de Tweede Kamer zal worden behandeld hangt af van

de wil van de Kamer. Wel kunnen condities worden geschapen voor een snelle behandeling in de Tweede Kamer. Daarbij kan gedacht worden aan:

- Maatschappelijk draagvlak intact;
- Geactualiseerd risicoprofiel;
- Geen budgettaire problemen.

Wel/niet-significant

Daarnaast gaat de huidige planning voor de PKB-herstel uit van niet-significantie. Redenen hiervoor zijn dat verwacht wordt (door verschillende deskundigen) dat de bandbreedte van de vermindering van slibtransport naar aanleiding van het onderzoek zeer waarschijnlijk minder wordt en dat naar aanleiding van onderzoek het percentage verminderd larven- en slibtransport ook daalt. Daardoor zullen de effecten op de Waddenzee minder zijn en kan op basis daarvan geconcludeerd worden dat het niet-significant is.

Als blijkt dat de effecten wel significant zijn start de passende beoordeling. Dit betekent dat er eerst moet worden aangetoond dat er geen sprake is van alternatieven en dat er sprake is van een dwingende reden van groot maatschappelijk belang. Hier dient de Europese Commissie op grond van artikel 6.4 van de Vogel en Habitatrichtlijn advies over te geven. De EU heeft reeds in haar vorige advies geconcludeerd dat er geen sprake is van alternatieven en dat er sprake is van een dwingende reden van groot maatschappelijk belang. Aanbevolen wordt echter in het geval dat het effect op de Waddenzee wel significant is, wat zou kunnen leiden tot een andere afweging dan voorheen, dit EU-advies te actualiseren, zodat er geen risico wordt gelopen op vernietiging van de PKB vanwege het ontbreken van een dergelijk geactualiseerd EU-advies.

4.2.3 PKB-deel 3 of PKB deel 1

Als blijkt dat de effecten wel significant zijn, er geen sprake is van alternatieven en wel sprake is van dwingende redenen van groot maatschappelijk belang moeten er mitigerende en compenserende maatregelen worden genomen. De meest aannemelijke mitigerende maatregel lijkt de doorsteekvariant, omdat de vorm van de buitencontour beter wordt geacht voor het larven- en slibtransport dan het referentie-alternatief. In de bovengenoemde onderzoeken wordt dit ook meegenomen. Indien de doorsteekvariant voldoet bestaat de mogelijkheid dat er terug moet worden gegaan naar PKB deel 1. Hierover verschillen de meningen van deskundigen. De redenering die ligt achter het teruggaan naar PKB deel 1 is dat het opnemen van de doorsteekvariant niet past binnen het herstel-traject van de PKB, omdat het opnemen van de doorsteekvariant een wezenlijke verandering betekent. De redenering die ligt achter het wel opnemen van de doorsteekvariant in PKB deel 3 houdt in dat de doorsteekvariant pas binnen het referentie-alternatief en dat er daarom geen bezwaar lijkt om de doorsteekvariant op te nemen in PKB deel 3. Aanbevolen wordt het voorgaande nader te beschouwen.

Indien de doorsteekvariant niet voldoet als mitigerende maatregel, moeten er compenserende maatregelen worden genomen. Indien de compenserende maatregelen substantieel zijn, wijzigt het PKB ook substantieel. Het gevolg is dan in de redenering dat dit niet past binnen een herstelde PKB, dat er een overstap dient te worden gemaakt naar PKB deel 1.

Concluderend kan worden gesteld dat er twee redenen zijn om over te stappen naar PKB deel 1. Het gaat dan ten eerste om de situatie dat de doorsteekvariant wordt opgenomen als mitigerende maatregel en dit niet past binnen het herstel van de PKB en ten tweede om de situatie dat sprake is van een substantiële compenserende maatregel.

4.2.4 Faseren en PKB deel 1

Voor de landaanwinning is in een fasering voorzien. Belangrijke reden hiervoor is dat getoetst moet worden of de compenserende maatregelen effect sorteren, voordat de tweede fase van de landaanwinning wordt gestart. Er is een wens van het Havenbedrijf om deze fasering op te heffen, omdat dit een belangrijke financiële besparing met zich meebrengt. Effectuering van deze wens lijkt onvermijdelijk met zich mee te brengen dat er terug moet worden gegaan naar PKB deel 1, omdat er sprake is van een wezenlijke verandering van de PKB, die niet past binnen het herstel van de PKB. Deze wens van het Havenbedrijf kan niet los worden gezien van het maatschappelijk draagvlak waar de te herstellen PKB op is gebaseerd en het EU-advies dat uitgaat van fasering.

Naast de doorsteekvariant als mitigerende maatregel en een eventuele substantiële compenserende maatregel zal het effectueren van de wens van het Havenbedrijf om van fasering af te zien ook leiden tot een overstap naar PKB deel 1. Indien op korte termijn wordt besloten de overstap naar PKB deel 1 te maken, betekent dit een vertraging van minstens 1 jaar. Indien de overstap naar PKB deel 1 ten onrechte niet wordt gemaakt, kan dit, wanneer de CBB bij Raad van State wordt vernietigd, leiden tot een vertraging van nog eens 3 jaar.

Aanbevolen wordt het bovenstaande in samenhang te beschouwen en, wanneer bekend is of er sprake is van significante effecten op basis van de onderzoeken een besluit te nemen om al dan niet over te gaan naar PKB deel 1. De uitkomsten van de onderzoeken zullen in november bekend zijn.

4.2.5 Luchtkwaliteit

Bij Raad van State is beroep ingesteld tegen de vorige PKB op grond van de Europese Richtlijn lucht. Dit beroep is ongegrond verklaard vanwege een vormfout. Verwacht wordt echter dat de volgende keer als de PKB bij Raad van State open staat voor bezwaar en beroep wel op de juiste manier beroep wordt

ingesteld. Dit betekent dat er al het mogelijke moet worden gedaan om te zorgen dat de herstelde PKB dit beroep doorstaat.

In de afgelopen periode hebben ook andere (infrastructuur)projecten een beroep bij de Raad van State op grond van de Europese richtlijn lucht niet doorstaan. Het zogenoemde luchtprobleem speelt dus bij meerdere projecten. Op dit moment lopen er een aantal trajecten die een positieve invloed zouden kunnen hebben op de kans dat het probleem wordt aangepakt. Het ene traject is het aanpassen van wet- en regelgeving, zowel op nationaal niveau als op Europees niveau. Deze veranderingen lijken voor de PKB PMR echter te laat te komen. Dit betekent dat Raad van State uit zal gaan van vigerende wet- en regelgeving, waar het project dan ook aan zal moeten voldoen. Een ander traject is het invoeren van generieke maatregelen (zoals bijvoorbeeld subsidies op roetfilters), waardoor de achtergrondconcentratie zal dalen. Het gaat dan vaak om maatregelen die pas op langere termijn effecten zullen sorteren. De aangekondigde veranderingen in wet- en regelgeving en de generieke acties lijken voor PMR dan ook niet veel soelaas te bieden.

Het grootste probleem voor PMR is dat de achtergrondconcentratie in de regio al hoog is. PMR zorgt zeer waarschijnlijk voor extra uitstoot en hogere emissies en andere projecten en bronnen in dezelfde regio dragen ook nog bij aan deze problematiek. Om te kunnen voldoen aan vigerende wet- en regelgeving is het noodzakelijk om tot het uiterste in te spannen om aan te tonen dat binnen de normen wordt gebleven, dat wil zeggen

- Analyse emissieproblematiek in samenhang
- Gezamenlijk opstellen luchtkwaliteitsplan met daarin realistisch pakket van maatregelen, zowel aan de bron als compensatie

Plan van aanpak

Uit het plan van aanpak blijkt dat voor het onderzoek naar de luchtkwaliteit wordt aangesloten bij het onderzoek voor het m.e.r. voor het bestemmingsplan van de landaanwinning. Dit wordt zodanig aangevuld, dat het onderzoek uiteindelijk gaat over het totale PKB. Het herstelteam gaat ervan uit in het plan van aanpak voor PKB-herstel dat de onderzoeken naar de luchtkwaliteit tijdig gereed zijn.

Uit gesprekken en het plan van aanpak blijkt niet hoe de samenwerking met belanghebbende partijen in het Rijnmond gebied zowel voor het onderzoek als voor het opstellen van een realistisch pakket van maatregelen is vormgegeven. Als dat niet goed wordt opgepakt is dat een groot risico, zowel voor vernietiging PKB, als voor eventuele vertraging. Indien het onderzoek naar de effecten dan wel het opstellen van het maatregelenpakket vertraagt geldt net als bij de vertraging bij de onderzoeken dat de parlementaire behandeling van de PKB verder opschuift richting verkiezingen.

4.2.6 November

In november 2005 is er een belangrijk moment, wanneer de onderzoeksresultaten van een aantal belangrijke zaken bekend worden. Het gaat dan om:

- Onderzoek effect op Waddenzee
- Onderzoek en pakket maatregelen luchtkwaliteit

Daarnaast beveelt de taskforce aan ook op dat moment te kunnen beschikken over:

- Advies deskundigen over juridische procedure (PKB deel 3 of PKB deel 1)
- Onderbouwing voor een besluit over fasering

November 2005 lijkt dan een goed moment om een basis te leggen voor nieuwe planning.

4.2.7 Natuurcompensatie

De drie natuurcompensatieprojecten, duinen, zeereep en zeereservaat, zijn conditionerend voor de realisatie van de landaanwinning. Dat wil zeggen dat de compensatiemaatregelen tijdig, in het ritme van de fasering van de landaanwinning moeten worden geïmplementeerd. Om zeker te zijn van tijdige implementatie lijkt het aannemelijk om zowel voor de duinen als de zeereep uit te gaan van het onherroepelijk zijn van de vergunningen. Op basis van de huidige planning (zie bijlage) kan worden afgelezen dat zowel voor de duinen als de zeereep de vergunning onherroepelijk kan zijn voor de zogenoemde 'eerste plons'. Omdat er niet heel veel ruimte is in de planning is dan wel van belang dat de verantwoordelijkheden voor de (voorbereiding) en realisatie van de duinen en de zeereep op korte termijn duidelijk wordt belegd, zodat ook op korte termijn gestart kan worden met de voorbereiding van de vergunningsaanvraag en de verdere realisatie van de duinen en de zeereep.

Voor wat betreft het zeereservaat bepleit de landsadvocaat dat ten tijde van de eerste plons er reeds feitelijk gebruiksbeperkingen moeten gelden in het zeereservaat. Daarnaast stelt de Landsadvocaat dat een deel van deze maatregelen ten tijde van de eerste plons ook al feitelijk effect moet hebben. In het plan van aanpak voor het zeereservaat is hiervoor opgenomen dat in ieder geval een aanwijzingsbesluit op grond van de Natuurbeschermingswet met een bijbehorend beheersplan (inclusief handhaving). Om een aanwijzingsbesluit te kunnen nemen op grond van de Natuurbeschermingswet moet de natuurbeschermingswet wel in werking treden. Op dit moment is uitgegaan van in werking treden van de Nb-wet op 1 januari 2006. De natuurbeschermingswet valt onder verantwoordelijkheid van het ministerie van LNV, het opstellen van het beheersplan valt onder de verantwoordelijkheid van RWS. PMR is uiteindelijk verantwoordelijk voor het instellen en realiseren van het zeereservaat. Zij dient de andere betrokken partijen, i.c. LNV en RWS dan wel op haar verantwoordelijkheid aan te spreken, zodat de

huidige planning van het zeereservaat, die op dit moment past binnen de datum voor de eerste plons, ook aangehouden kan worden.

Uit het bovenstaande blijkt dat met name de PKB-herstel procedure, die onder de verantwoordelijkheid valt van het rijk, van invloed is op het al dan niet halen van de planning. Daarnaast dienen de natuurcompensatieprojecten voortvarend worden opgepakt, zodat er vanuit die projecten geen belemmeringen ontstaan voor de eerste plons van de landaanwinning. In de concept-uitwerkingsovereenkomsten is voor het rijk een inspanningsverplichting opgenomen voor de natuurcompensatieprojecten. Daarnaast wordt in de concept-UWO's de verantwoordelijkheid en ook het risico van de PKB-herstel en eventuele wijzigingen in de projecten die uit het herstel van de PKB voort kunnen vloeien bij het rijk gelegd.

4.2.8 Aanbevelingen

De taskforce beveelt het volgende aan als het gaat om de risico's op de planning.

- Voorzichtigheid geboden met communicatie over april 2008 als start landaanwinning (ook in UWO)
- Geen resultaatsverplichting opnemen en inspanningsverplichting serieus nemen
- Gezien het kritieke tijdschema van het project is een integrale planning die permanent wordt bijgesteld op basis van nieuwe inzichten noodzakelijk. Een dergelijke planning ontbreekt op dit moment. Daarbij dient te worden aangetekend dat het hebben van een *integrale* planning betekent dat er **commitment** is op de planning van alle betrokken partijen.

4.3 Risico's kosten

4.3.1 Algemene conclusies

Een samenvatting van de omvang van de financiële risico's is weergegeven in onderstaande tabel:

Post	Omvang
<i>Natuurcompensatie:</i>	
• Tekort voor natuurcompensatie	€ 67 mln.
• Uitkoop vissers	€ 15 mln.
<i>Herstel PKB</i>	
• Compensatiemaatregelen moeten treffen	€ 20- 300 mln. (10% kans)
• Luchtkwaliteit	Niet gekwantificeerd
<i>Landaanwinning</i>	
• Onderhoudsverplichting	€ 0-10 mln. per jaar
• Ecologische gevolgen	Niet gekwantificeerd
• Zandwinning	Niet gekwantificeerd
<i>750 ha Natuur en Recreatie</i>	
• Enkele rijksrisico's	€ 11,5 mln.
<i>Bestaand Rotterdams Gebied</i>	
• Enkele rijksrisico's	Geen financiële gevolgen

Indien in ieder geval de (zekere) extra kosten voor natuurcompensatie ten laste van de post onvoorzien worden gebracht betekent dit dat van de € 135 mln. (= omvang onvoorzien) nog € 53 mln. resteert. Deze 53 dient ter dekking van alle (op dit moment) niet gekwantificeerde rijksrisico's.

4.3.2 Natuurcompensatieprojecten

Het belangrijkste financiële risico is dat er een tekort is voor de natuurcompensatieprojecten. Het totale budget voor de natuurcompensatieprojecten is vastgesteld op € 45 mln. met een PM voor de nadeelcompensatie van de vissers. Uit recente ramingen voor de natuurcompensatieprojecten is gebleken dat er een tekort is van € 67 mln. (inclusief beheer gedurende 25 jaar) en dat de kosten voor de nadeelcompensatie (uitkoop vissers) worden gewaardeerd op € 15 mln., gebaseerd op inschattingen van het ministerie van LNV. Gezien het bovenstaande dient het budget voor de natuurcompensatieprojecten in ieder geval met een bedrag van **€ 82 mln.** te worden verhoogd, wil de realisatie van de natuurcompensatieprojecten verzekerd zijn.

4.3.3 750 hectare natuur- en recreatiegebied

De kosten voor de realisatie van de 750 ha worden geschat op € 175 mln. (p.p. 2002). Door de provincie is een eigen risicoanalyse verricht waarbij is geconstateerd dat de verwachte waarde voor de totale projectkosten nagenoeg gelijk is aan het beschikbaar gestelde projectbudget. Wel wordt geconstateerd dat de hoogte van de grondprijs van doorslaggevend belang is voor de hoogte van het totale risico. Een potentieel knelpunt is dat de grondkosten op dit moment meer stijgen dan de gekozen indexering van 2% (op dit moment 5%). Hierdoor lijkt zich een toenemend tekort binnen het budget voor te doen van circa € 10 mln.

4.3.4 Landaanwinning

In de concept-UWO zijn op een aantal punten (19) nog geen afspraken gemaakt. Het kan zijn dat deze punten, als de onderhandelingsresultaten hiertoe aanleiding geven, nog in het risicoprofiel van HbR moeten worden opgenomen. Evenzogoed kan het zijn dat deze risico's aan het rijk vallen. De belangrijkste punten zijn:

- Onderhoudsverplichting Rijk (Euro- Maasgeul, Maasmond, buitencontour en kustlijn). Dit risico is ingeschat op € 0 – € 10 mln. per jaar. Dit punt is in de onderhandelingen met het HbR veelvuldig aan de orde geweest.
- Ecologische gevolgen (extra maatregelen voor natuurcompensatie blijken noodzakelijk). Deze extra maatregelen kunnen voortkomen uit een aanpassing in de buitencontour, als gevolg van de omvang van de ontgrondingskuil of kunnen noodzakelijk zijn door andere onvoorziene ecologische effecten.
- Zandwinning (kwaliteit en kwantiteit blijkt onvoldoende).
- Planschade/nadeelcompensatie Landaanwinning

De bovenstaande punten zijn om twee redenen lastig. Aan de ene kant is de materie inhoudelijk complex, waardoor er sprake is van tegenstrijdige onderzoeksresultaten dan wel onderzoeksresultaten met grote marges. Aan de andere kant zijn er verschillende betrokken partijen, die ook niet perse hetzelfde belang hebben. Een voorbeeld is de ontgrondings/erosiekuil die een direct gevolg is van de landaanwinning en de vorm van de buitencontour (scope HbR), maar die met name gevolgen heeft voor het onderhoud van de kustlijn, havenmond en ecologie (verantwoordelijkheid rijk).

4.3.5 Aanbeveling

Het Rijk zou met betrekking tot deze punten geen extra risico's, boven haar normale verantwoordelijkheden op dit gebied, naar zich toe moeten trekken zonder nader onderzoek naar aard en omvang van met name de financiële verplichtingen. Indien meer bekend is over de aard en omvang van de risico's wordt aanbevolen bij het toedelen van de risico's aan partijen de risico's daar neer te leggen waar deze ook het beste beheerst kunnen worden en waar ook de meeste prikkel aanwezig is om de beheersing op te pakken.

Daarnaast lopen de verwachtingen tussen PMV2 en het rijk over het maken van afspraken ten aanzien van de achterlandverbindingen na 2020 uiteen. Het verdient aanbeveling hierover tussen partijen overeenstemming te bereiken.

4.4 PKB-herstel

4.4.1 Effecten en passende beoordeling Waddenzee

Indien uit de onderzoeken naar effecten en de passende beoordeling voor de Waddenzee blijkt dat er sprake is van significante effecten en de doorsteekvariant als mitigerende maatregel niet voldoet, dienen er mitigerende en/of compenserende maatregelen te worden genomen. Of deze maatregelen genomen moeten worden en om welke maatregelen het dan gaat is daarmee sterk afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek. De inschatting van de kosten hiervan ligt tussen **€ 20 en € 300 mln**. De kans van optreden is ingeschat op 10%. De compenserende maatregelen zijn niet in de raming en budget opgenomen. Er zijn vooralsnog geen afspraken gemaakt over wie de verantwoordelijkheid voor deze maatregelen op zich neemt. Gezien verantwoordelijkheid rijk voor andere compenserende maatregelen ligt het in de lijn der verwachting dat rijk voor de compenserende maatregelen in de Waddenzee verantwoordelijk is.

4.4.2 Onderzoek en maatregelen luchtkwaliteit

Het onderzoek naar de luchtkwaliteit en het opstellen van het maatregelenpakket luchtkwaliteit is recent opgestart. Op dit moment is dan ook nog niet duidelijk welke maatregelen er genomen kunnen en moeten worden, om binnen de normen van de Europese Richtlijn lucht te blijven; het kan dan zowel gaan om bronmaatregelen, die een effect kunnen hebben op de businesscase van het Havenbedrijf als om mitigerende en compenserende maatregelen. Voor deze maatregelen is momenteel nog geen budget beschikbaar. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek naar de emissies en het onderzoek naar de effecten van maatregelen om (de schadelijke gevolgen van) deze emissie te beperken kan worden bepaald welke maatregelen dienen te worden ingezet. Ook de kosten die met deze maatregelen gemoeid zijn, worden ook dan pas duidelijk. Gegeven de ervaringen bij andere projecten, is dit een grote PM-post.

4.4.3 Aanbevelingen

Gezien de onduidelijkheid op een aantal belangrijke punten, waardoor op dit moment nog niet exact kan worden weergegeven hoe groot het risicoprofiel voor het rijk is en omdat risico's blijven veranderen in de loop van het project verdient het aanbeveling om een permanent risicomanagement te verankeren in de organisatie.

BIJLAGE 1 - KWANTITATIEFRISICOPROFIEL